

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ФІНАНСІВ

ТХОРИК АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 336

**МОДЕЛЮВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА:
ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ, НА ПРИКЛАДІ
ТОКПФ «ТЕРНОПІЛЬАВІААВТОТРАНС»**

8.03050801 «Фінанси і кредит»
(за спеціалізованими програмами)

Автореферат

дипломної роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Тернопіль
2017

Роботу виконано на кафедрі економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор наук з державного управління, професор
Рудакевич Марія Іванівна,
професор кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя

Рецензент: кандидат економічних наук, доцент
Якимишин Лілія Ярославівна,
доцент кафедри промислового маркетингу
Тернопільський національний
технічний університет імені Івана Пулюя

Захист відбудеться 24 лютого 2017 р. о 10⁰⁰ год. на засіданні екзаменаційної комісії № 60 у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя за адресою: 46001, м. Тернопіль, вул. Білогірська, 2, навчальний корпус № 10, ауд. 143.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність теми дослідження. В ринкових умовах ведення фінансово-економічної та виробничо-господарської діяльності, кожне підприємство може зіткнутися з кризовими явищами, які можуть мати як незначний, так і глобальний характер.

Тому, можна з упевненістю стверджувати, що фінансово-господарський стан багатьох підприємств країни варто охарактеризувати як фінансово-нестабільний або фінансово-нестійкий, у зв'язку з цим, нагальними питаннями для розв'язання даної ситуації, є вирішення проблеми банкрутства або його уникнення чи уникнення.

Найчастіше, банкрутство проявляється через нестачу власних фінансових ресурсів для здійснення ефективної власної діяльності, яке переростає, з часом, в неплатоспроможність та неліквідність, низьку фінансову стійкість тощо. Тому, для попередження такої ситуації необхідно проводити постійний моніторинг фінансово-господарського стану та фінансових результатів діяльності підприємства. Завдяки здійсненню такої діагностики можливо отримати реальну картину загального фінансового стану підприємства, на усунути або мінімізувати степінь впливу негативних факторів на діяльність досліджуваного підприємства. Це дасть змогу покращити своє становище на ринку та спрогнозувати майбутню ситуацію дій.

Теоретичними, методологічними та практичним аспектам управління виробничо-господарської та фінансово-економічної діяльності підприємств в період нестабільності, кризи чи банкрутства присвячено багато наукових праць як закордонних, так і вітчизняних вчених, зокрема: Короткова Е.М., Ільїна С.С., Багацького В.М., Гетманцевої Н.Д., Салиги Я., Ляшенко Є.І., Даця Н.В., Корецького С.О., Балашова А.П., Бланка І.А., Варгіча С. Василенка В.О., Загорельської Т.Ю., Іванюти С.М., Карпенка Г.В., Кизима М.О., Литвина Б.М., Лігоненка Л.О., Марцина В.С., Масенко Б., Москаленка В.П., Ониська С.М., Попова А., Рибалки О., Семир'янова Д., Ситника Л.С., Беляева С.Г., Кошкіної В.І., Терещенка О., Фокіна Н., Фоміна Я.А., Хотомлянського О.Л., Чернявського А.Д., Швиданенка Г.О. та багато інших.

Мета дослідження – теоретичне, прикладне, методичне та практичне обґрунтування концептуальних засад ймовірності банкрутства підприємства та представлення шляхів, які сприятимуть покращенню фінансового стану ТОК ПФ «Тернопільавіаавтотранс».

Об'єкт дослідження – визначення основних причин виникнення банкрутства та шляхів покращення фінансово-господарського стану ТО КПФ «Тернопільавіаавтотранс».

Предмет роботи – дослідження, аналіз та оцінка фінансово-господарського стану як однієї із основних складових запобігання банкрутства ТОК ПФ «Тернопільавіаавтотранс».

Основні завдання дослідження:

1. Визначити концептуальні засади банкрутства підприємства.
2. Представити основні методи та моделі діагностики і прогнозування банкрутства підприємства.
3. Оцінити фінансово-господарську діяльність ТОК ПФ «Тернопільавіаавтотранс».

4. Здійснити аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.
5. Провести оцінювання фінансового стану підприємства.
6. Дослідити прогнозування банкрутства підприємства.
7. Розроблення шляхів покращення фінансово-економічного стану ТОК ПФ «Тернопільавіаавтотранс».

Методи дослідження: історично-логічний (при дослідженні сутності поняття банкрутства підприємства); метод наукового абстрагування (при дослідженні факторів, що спричиняють кризові явища на підприємстві); фінансовий аналіз (при аналізі результатів господарської діяльності досліджуваного підприємства); метод порівняння (при проведенні оцінки прогнозу ймовірності банкрутства підприємства); статистичний метод (при здійсненні оцінки показників галузі функціонування досліджуваного підприємства); функціональний (при застосуванні математично-економетричних моделей) та ін.

Наукова новизна полягає в ґрунтовному всебічному висвітленні та представленні шляхів попередження ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства.

Практичне значення отриманих результатів. Розроблені конкретні рекомендації на основі проведення оцінки фінансово-господарського стану та результатів діяльності досліджуваного підприємства сприятимуть визначенню ймовірності банкрутства.

Інформаційну базу дослідження складають законодавчі акти, монографічні праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, матеріали науково-практичних конференцій, матеріали фінансової звітності ТОК ПФ «Тернопільавіаавтотранс», матеріали періодичних та спеціалізованих видань і матеріали, розміщені в мережі Інтернет.

Апробація результатів роботи та публікації. Основні положення та висновки даного дослідження доповідались та обговорювались на: ІХ Всеукраїнській студентській науково-технічній конференції ТНТУ (Тернопіль, 20-21 квітня, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (Тернопіль, 22-24 вересня, 2016).

Структура та обсяг дослідження. Робота складається із вступу, шести розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дослідження становить 132 сторінки. Робота містить 19 таблиць та 38 рисунків. Список використаних джерел налічує 90 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **Вступі** розкрито актуальність теми дослідження, встановлено мету та завдання, предмет та об'єкт, методи та інформаційну базу дослідження, а також описано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У **розділі 1** «Концептуальні засади банкрутства та способи його діагностики» представлено сутність поняття банкрутства підприємства; описано методи

діагностики банкрутства підприємства; досліджено моделі прогнозування банкрутства підприємства.

Досліджено, що в сучасних ринкових умовах здійснення діяльності, керівникам, перш за все, необхідно вирішувати проблеми щодо запобігання банкрутства підприємств шляхом формування необхідних управлінських рішень, які б сприяли адаптації до постійних кризових умов.

Визначено, що закордонний досвід сприяє своєчасному попередженню негативної динаміки, а також формуванню політики щодо «оздоровлення» підприємства. Зокрема, насамперед, необхідна максимальна діагностика його фінансово-економічного стану, проведення якої сприятиме визначенню динаміки розвитку основних показників фінансово-господарської діяльності підприємства, а також значно допоможе при прийнятті ефективних рішень щодо подальшого функціонування. Варто наголосити, що важливим аспектом здійснення діагностики ймовірності настання кризового стану на підприємстві, виступає формування чіткої політики антикризового управління.

Показано, що в існуючих теоретико-практичних наукових матеріалах, найвідомішими моделями для аналізування фінансово-економічного стану підприємства, у тому числі, наближення його до банкрутства виділяють наступні фінансово-економічні моделі, які формуються на основі розрахунків фінансових коефіцієнтів, а саме: двофакторна модель Альтмана, п'ятифакторна модель Альтмана, модифікована п'ятифакторна модель Альтмана, модель Ліса, модель Теффлера, коефіцієнт Бівера, прогнозна модель Спрінгейта, модель Ж. Депаляна тощо. На підставі розрахунків та оцінки моделей, формуються висновки та пропозиції для покращення існуючої ситуації, а також попередження негативних аспектів для майбутньої діяльності досліджуваного підприємства. Також, для забезпечення прибутковості підприємства, потрібно систематично здійснювати моніторинг фінансово-економічних показників його діяльності.

У розділі 2 «Дослідження результатів господарської діяльності ТОК ПФ «Тернопільавіаавтотранс» на основі фінансово-економічної діагностики банкрутства» визначено оцінку фінансових результатів діяльності підприємства; здійснено оцінку фінансового стану підприємства; проведено оцінку прогнозу банкрутства підприємства.

Досліджено, що аеропорт «Тернопіль» (ТОК ПФ «Тернопільавіаавтотранс») розташований на відстані 3 км на південний схід від м. Тернополя, та є комунальною власністю Тернопільської обласної ради і займає площу 164,29 га.

Визначено, що сума чистого фінансового результату (збитку), за 2011 р. склала -1373 тис. грн., за 2012 р. склала -1744 тис. грн., тобто на -371 тис. грн. або на 27,02 % більше за суму 2011 р. За 2013 р. даний показник дорівнював -26 тис. грн., тобто на 1718 тис. грн. (-98,51 %) менше від суми 2012 р. Протягом 2014 р. ця стаття склала -1291 тис. грн., тобто на -1265 тис. грн. або на 4865,38 % більше за суму 2013 р. За 2015 р. дана стаття склала 1256 тис. грн., тобто на 2547 тис. грн. (-197,29 %) більше за суму 2014 р.

Провівши аналіз виявлено, що загальна сума оборотних активів на даному підприємстві за 2011 р. склала 252 тис. грн. За 2012 р. дана стаття має таку ж саму суму як і в минулому році (252 тис. грн.). Протягом 2013 р. дана складова активу

балансу дорівнювала 217 тис. грн., тобто на -35 тис. грн. (-13,89 %) менше, ніж сума 2012 р. За 2014 р. ця стаття склала 138 тис. грн., що є на -79 тис. грн. (-36,41 %) менше за суму 2013 р. Протягом 2015 р. дана стаття складала 118 тис. грн., тобто на -20 тис. грн. або на -14,50 % менше за суму 2014 р. Дану тенденцію слід вважати негативним фінансовим аспектом для діяльності досліджуваного підприємства.

На основі економіко-математичних методів спрогнозовано ймовірність банкрутства підприємства:

1). За двофакторною моделлю Альтмана визначено, що протягом 2011-2015 років результати Z-коефіцієнта були меншими за встановлену норму (менше 50 %), а також від'ємними, починаючи від 2012 р., тому на даному підприємстві спостерігається значна загроза ймовірності настання банкрутства.

2). За п'ятифакторною моделлю Альтмана отримано від'ємні значення Z-коефіцієнта протягом 2011-2014 років, та позитивний результат за 2015 р. Дану ситуацію пояснюється тим, що на підприємстві існує суттєва відмінність між співвідношенням власного та позикового капіталу. Протягом 2011-2014 років ймовірність банкрутства на досліджуваному підприємстві є дуже значною. За 2015 р. дане явище має найменший ризик.

3). За моделлю ймовірності банкрутства підприємства Ліса визначено, що в усіх випадках результати Z-коефіцієнта є меншими від встановленої норми та мають від'ємні значення, то це значить, що ймовірність банкрутства на досліджуваному підприємстві є надзвичайно висока.

У розділі 3 «Шляхи покращення фінансово-економічного стану ТОК ПФ «Тернопільвіаавтотранс» представлено концепцію антикризового фінансового управління на підприємстві; описано застосування методів оперативної діагностики; охарактеризовано розробку економетричних моделей управління фінансовим станом підприємства.

Обґрунтовано, що в сучасних умовах здійснення управлінської діяльності, необхідною умовою виступає застосування механізму антикризового управління, адже, в теперішній час певні ознаки кризових явищ присутні на всіх підприємствах.

Зазначено, що основним об'єктом антикризового управління виступає дослідження загального фінансово-економічного стану підприємства, виявлення наявних причин виникнення кризових явищ або банкрутства, а також застосування певних методів їх ліквідації або уникнення.

Досліджено, що найефективнішим та найшвидшим кроком для застосування короткострокових дій антикризового управління є методи оперативної діагностики діяльності підприємства. Саме на цій основі можливо забезпечити ефективні управлінські рішення для покращення виявленої ситуації тому, що оперативна діагностика здійснює ключову оцінку фінансово-господарського стану підприємства.

Описано, що найкращими для прогнозування майбутньої прибутковості, виступають, так звані, економетричні імітаційні моделі, які є логіко-математичним описом певного досліджуваного об'єкта, який може бути використаний для експериментування на комп'ютері в цілях проектування, аналізу та оцінки його функціонування.

Зазначено, що в залежності від терміну охоплення економіко-математичні моделі бувають терміном від одного року до десяти, а також і більше років. Встановлено, що багато компаній різного роду діяльності використовують у своїй практиці зазначені моделі як невід'ємну складову для довгострокового планування майбутньої діяльності.

У розділі «Спеціальна частина» представлено наступні питання, а саме: досліджено стан та перспективи розвитку галузі, здійснено оцінку фінансово-економічних показників стану галузі.

У розділі «Обґрунтування економічної ефективності» здійснено обґрунтування концепції антикризового фінансового управління на підприємстві, а також визначено економічну доцільність запропонованих заходів для покращення фінансового стану підприємства.

У розділі «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» розглянуто такі питання, як: основні завдання в галузі охорони праці, організація охорони праці та пожежна безпека на досліджуваному підприємстві. Крім, цього досліджено виявлення та оцінку небезпеки моделювання можливої обстановки та відпрацювання сценаріїв дій на об'єкті (цеху), а також організацію планування та фінансування робіт із запобігання і ліквідації НС і їх наслідків суб'єктами господарювання.

ВИСНОВКИ

У представленому дослідженні відображено науково-практичне вирішення проблеми щодо моделювання ймовірності банкрутства, на прикладі ТООК ПФ «Тернопільавіаавтотранс».

Обґрунтовані в дослідженні теоретико-методичні аспекти та практичні рекомендації сприятимуть значному покращенню фінансового стану підприємства.

Отримані результати свідчать про досягнення поставленої мети та завдань дослідження, а також складають основу для наступних висновків:

1. Визначено, що закордонний досвід сприяє своєчасному попередженню негативної динаміки, а також формуванню політики щодо «оздоровлення» підприємства. Тому, насамперед, необхідна максимальна діагностика його фінансово-економічного стану, проведення якої сприятиме визначенню динаміки розвитку основних показників фінансово-господарської діяльності підприємства, а також значно допоможе при прийнятті ефективних рішень щодо подальшого його функціонування.

2. Проаналізовано існуючі теоретико-практичні наукові праці, визначено найвідоміші моделі аналізу фінансово-економічного стану підприємства та його ймовірності банкрутства: фінансово-економічні моделі, які формуються на основі розрахунків фінансових коефіцієнтів, а саме: двофакторна модель Альтмана, п'ятифакторна модель Альтмана, модифікована п'ятифакторна модель Альтмана, модель Ліса, модель Теффлера, коефіцієнт Бівера, прогнозна модель Спрінгейта, модель Ж. Депаляна тощо.

3. Досліджено, що сума чистого фінансового результату (збитку) ТООК ПФ «Тернопільавіаавтотранс» за 2011 р. склала -1373 тис. грн., за 2012 р. склала -1744 тис. грн., тобто на -371 тис. грн. або на 27,02 % більше за суму 2011 р. За 2013 р.

даний показник дорівнював -26 тис. грн., тобто на 1718 тис. грн. (-98,51 %) менше від суми 2012 р. Протягом 2014 р. ця стаття склала -1291 тис. грн., тобто на -1265 тис. грн. або на 4865,38 % більше за суму 2013 р. За 2015 р. дана стаття склала 1256 тис. грн., тобто на 2547 тис. грн. (-197,29 %) більше за суму 2014 р.

4. На основі економіко-математичних методів спрогнозовано ймовірність банкрутства підприємства: 1). За двофакторною моделлю Альтмана встановлено, що протягом 2011-2015 років результати Z-коефіцієнта були меншими за встановлену норму (менше 50 %), а також від'ємними, починаючи від 2012 р., тому на даному підприємстві спостерігається значна загроза ймовірності настання банкрутства. 2). За п'ятифакторною моделлю Альтмана отримано від'ємні значення Z-коефіцієнта протягом 2011-2014 років, та позитивний результат за 2015 р. Дана ситуація пояснюється тим, що на підприємстві існує суттєва відмінність між співвідношенням власного та позикового капіталу. Протягом 2011-2014 років ймовірність банкрутства на досліджуваному підприємстві є дуже значною. За 2015 р. дане явище має найменший ризик. 3). За моделлю ймовірності банкрутства підприємства Ліса визначено, що в усіх випадках результати Z-коефіцієнта є меншими від встановленої норми та мають від'ємні значення, то це значить, що ймовірність банкрутства на досліджуваному підприємстві є надзвичайно висока.

5. Обґрунтовано, що в сучасних умовах здійснення управлінської діяльності, необхідним аспектом виступає застосування чіткого механізму антикризового управління, адже, в теперішній час певні ознаки кризових явищ присутні на всіх підприємствах.

6. Зазначено, що основним об'єктом антикризового управління виступає дослідження загального фінансово-економічного стану підприємства, виявлення наявних причин виникнення кризових явищ або банкрутства, а також застосування певних методів їх ліквідації або уникнення.

7. Досліджено, що найефективнішим та найшвидшим способом для застосування короткострокових дій антикризового управління є методи оперативної діагностики діяльності підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Тхорик А. Причини ймовірності банкрутства підприємства / А. Тхорик // Матеріали ІХ Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції / В 2 т. – Тернопіль: Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулюя (м. Тернопіль, 20-21 квітня 2016 р.), 2016. – Т. 2. – С. 72.

2. Рудакевич М. Оцінка прогнозу банкрутства підприємства / Марія Рудакевич, Андрій Тхорик // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (22-24 вересня, 2016 р.). – Тернопіль: Крок, 2016. – С. 121-123.

АНОТАЦІЯ

Тхорик А.В. Моделювання ймовірності банкрутства підприємства: фінансовий аспект, на прикладі ТОКПФ «Тернопільавіаавтотранс». – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 8.03050801 «Фінанси і кредит» (за спеціалізованими програмами). – ТНТУ ім. І. Пулюя. – Тернопіль, 2017.

Об'єкт дослідження – визначення основних причин виникнення банкрутства та шляхів покращення фінансово-господарського стану ТООКПФ «Тернопільавіаавтотранс».

Мета дослідження – теоретичне, прикладне, методичне та практичне обґрунтування концептуальних засад ймовірності банкрутства підприємства та представлення шляхів, які сприятимуть покращенню фінансового стану ТООКПФ «Тернопільавіаавтотранс».

Методи дослідження: історично-логічний (при дослідженні сутності поняття банкрутства підприємства); метод наукового абстрагування (при дослідженні факторів, що спричиняють кризові явища на підприємстві); фінансовий аналіз (при аналізі результатів господарської діяльності досліджуваного підприємства); метод порівняння (при проведенні оцінки прогнозу ймовірності банкрутства підприємства); статистичний метод (при здійсненні оцінки показників галузі функціонування досліджуваного підприємства); функціональний (при застосуванні математично-економетричних моделей) та ін.

В дослідженні представлено концептуальні засади банкрутства та способи його діагностики, а саме визначено сутність поняття банкрутства підприємства; описано методи діагностики банкрутства підприємства; досліджено моделі прогнозування банкрутства підприємства. Здійснено дослідження результатів господарської діяльності ТООКПФ «Тернопільавіаавтотранс» на основі фінансово-економічної діагностики банкрутства, а саме: визначено оцінку фінансових результатів діяльності підприємства; здійснено оцінку фінансового стану підприємства; проведено оцінку прогнозу банкрутства підприємства. Запропоновано шляхи покращення фінансово-економічного стану ТООКПФ «Тернопільавіаавтотранс», а саме: представлено концепцію антикризового фінансового управління на підприємстві; описано застосування методів оперативної діагностики; охарактеризовано розробку економетричних моделей управління фінансовим станом підприємства.

Ключові слова: банкрутство; неплатоспроможність; кризова ситуація; методи діагностики банкрутства; причини банкрутства; моделі прогнозування банкрутства; фінансовий стан; фінансові результати.

ANNOTATION

Thoryk A. Modeling of the enterprises bankruptcy probability: financial aspect, on the example of TUKEF «Ternopilaviaavtotrans». – Manuscript.

The research to obtaining education degree «Master» in the specialty 8.03050801 «Finance and Credit» (for specialized programs). – Ternopil Ivan Puluj National Technical University. – Ternopil, 2017.

The object of research – the definition of the main causes of bankruptcy and ways to improve financial and economic condition of TUKEF «Ternopilaviaavtotrans».

The purpose of research – theoretical, methodological and practical justification of the conceptual foundations of the enterprises bankruptcy probability and presenting ways that will improve the financial condition of TUKEF «Ternopilaviaavtotrans».

Methods: historical and logical (for research the essence of the enterprises bankruptcy); method of scientific abstraction (for research factors that cause crisis on the enterprise); financial analysis (for analysis of economical activity results of the investigated enterprise); comparison method (for assessing prognosis probability of bankruptcy); statistical method (for assessing performance of the industry of the enterprise functioning); functional (for using mathematically-econometric models) and others.

The conceptual foundations of bankruptcy and ways to diagnose it are presented in the research, in particular: defined the essence of the concept of enterprises bankruptcy; methods of predicting enterprises bankruptcy are researched. The author underlines the investigation results of economic activity of TUKEF «Ternopilaviaavtotrans» based on economic and financial bankruptcy diagnostics, in particular: assessment of enterprises financial results ; the estimation of the financial condition of the enterprise; the estimation of bankruptcy prognosis. Ways of improving financial and economic conditions of TUKEF «Ternopilaviaavtotrans» are proposed by author, in particular: presented the concept of anticrisis financial management in the enterprise; proposed appliance of the method of rapid diagnostics; described the development of econometric models for management of financial condition.

Keywords: bankruptcy; insolvency; crisis; methods of diagnostic bankruptcy; causes of bankruptcy; bankruptcy prediction model; financial condition; financial results.

